

ROGINER Oszkár

Universität Graz
Zentrum für Südosteuropastudien

SZENTTAMÁSI MIKROMUZIKOLÓGIA

**Đorđević, Milan: *Rokenrol u opštini Srbobran (1962–1976)*.
Novi Sad: Prometej, 2016.**

Érdekes kötet hagyta el az újvidéki Prometej kiadóháza a 2016-os év első felében. A szerb nyelvű kiadvány a rock 'n' roll szenttamási, községi szintű történetével foglalkozik 1962 és 1976 között. Milan Đorđević, a kötet szerzője sajátos módon egy, a község határain túl nem terjedő, globális méreteiben jelentős, ám annak lokális lecsapódásaira összpontosító szubkulturális jelenséget vizsgált. A másutt is széleskörűen elterjedt mikrotörténetírás egy valóban érdekes, komoly kutatásra alapuló megnyilvánulásával van dolgunk.

A szerző már az első oldalakon kitér arra, hogy monográfiáját kronológiai vázra építette, valamint arra, hogy a teljesség igényével íródott – ami a vizsgált időszakra vonatkozóan meg is valósult. Az adatgyűjtés interjúk és kérdőívek segítségével történt, ami egyrészt azért fontos, mert a korabeli szereplőknek közvetlen szerepet szán, másrészt pedig magát a monográfiát is kiemeli a névtelen találgatásokat sorjázó, és ilyen értelemben gyakran empirikusan megalapozatlan kiadványok sorából. Az alig száz oldalas kötet emellett valóban pazar fényképanyaggal rendelkezik. Az aránylag jó minőségben digitalizált, jórészt a hetvenes évek elejéről származó archív felvételek a szenttamási zenészvilág tipikus, mára már a helyi legendáriumba tartozó arcéleit, zenészeit, rádiós műsorvezetőit, zenelovasait, a korabeli híres helyszíneket és épületeket, koncerteket, szilveszteri zsúrokat őriznek.

A főszöveg előtt a szerző külön bevezető fejezetekben röviden elmagyarázza a rock 'n' roll Jugoszláviában betöltött szerepét és jelentőségét, valamint hatását a községére miután a pártvezetés legmagasabb szintjei is felismerték azt a kohéziós erőt, amelyet a műfaj a későbbiekben is képviselt. Ezután rátér Szenttamás község társadalmi és gazdasági sajátosságaira is az ötvenes, hatvanas és hetvenes években, majd egy külön fejezetben megteszi ugyanezt a közművelődési közeg-

gel is. Nem teljesen világos viszont, hogy a szerző milyen kritériumok alapján válogatta be a gazdasági, kulturális és politikai folyamatok helyi lecsapódásait, emellett ez sokhelyütt konkrét adatok és számszerűsítés nélkül történik. A személyes visszaemlékezések, valamint a szereplők és helyszínek bemutatása ugyanakkor sokhelyütt pótolni tudják ezt a hiátust. A bevezető fejezetek inkább egy esszéisztikus, kronológiai vázra alapuló körképet adnak a községről, miközben lassan megismerteti az olvasót is azzal a milióval, amelybe beilleszti a kutatást. Nyelvezetében és érdekesítő publicisztikus beszámolóiban így nem is találhatunk kifogásolnivalót, és valóban emlékezetes olvasói élményben részesíti az olvasót, akit már az első mondatától kezdve fogva tart. Fontos viszont, hogy ezen fejezetek tekintetében sokat segítené az a téma-centrikus strukturáltság és objektív mérce, amely szükséges ahhoz, hogy körülbástyázzuk a kutatás tárgyát körülvevő politikai, gazdasági és közművelődési mezőket. Ezután következik két különösen érdekes rész, amely a helyi körülmények viszonyhálózatában elemzi a rock 'n' roll bevonulását és jelenlétét a lokális zenei életben, táncban, öltözködésben, és a községi rádióállomáson. A kötet szinte felét kitevő, harmadik fontos módszeres egység pedig, amely a helyi zenekarokat dolgozza fel, csak ezután következik.

A komoly kutatást jól ellensúlyozza a kiadvány kritikus, de könnyed és esszéisztikus nyelve. A publicisztika és a társadalomtudományi szaknyelv között egyensúlyozó hangfekvés egy olyan kötetű alakítja az interjú-részletekből és elemzésekből felépített szöveget, amely azt így egy tágabb olvasóközönség számára is hozzáférhetővé teszi. Az írásmód, a fogalmazás mikéntje és a szövegkompozíció retorikai szintje így kellő arányban eltávolodik a száraz szaknyelvtől nem veszítve el annak kritikai, társadalombíráló élet, ugyanakkor az interjúrészletek és személyes megjegyzések által értelmezhetővé teszi azok számára is, akik más tudományterületről érkeznek, és nem rendelkeznek feltétlenül zenei vagy társadalomtudományi alapképzettséggel. Fontos viszont az, hogy – egy olyan munkáról lévén szó, amely „glokális” és multikulturális jelenségeket elemez, emellett a kutatás igényességére való tekintettel bőven túlmutat önmagán – indokolt lett volna az angol, francia és magyar neveket legalább zárójelben, eredetiben is közölni. Ez egyrészt segítséget nyújtana a más nyelveken is kutatóknak, de a más tudományterületekről érkezőknek is, másrészt pedig könnyebben beazonosíthatók és kételyek nélkül visszakereshetők lennének a magyar nevek, amelyeknél fontos különbséget képeznek a hosszú és rövid magán- és mássalhangzók. Sok olyan névvel találkozunk, amely nem csak a zenei mezőben volt jelentős, hanem másutt is, és ezek az egyéni életrajzok szintjén releváns átfedések több tekintetben is fontosak lehetnének más kutatási területen egyaránt. Emellett jelen lett volna a rádióműsorok eredeti címe is, és olyan átíratokra sem került volna sor,

mint például a „Dolardo”, ami nagy valószínűséggel a szenttamási Dalárdára utal. Másrészt, módszertani szempontból rendkívül fontos döntés volt az, hogy egy globális, nemzeti kereteket eleve felülíró multikulturális jelenséget nem tépett ki annak lokálisan is több nyelvben, több közművelődési közegben gyökerező kontextusából. Ellentétben napjaink általános tendenciájával, amikor egyre több társadalom- és bölcsészettudományi kutatás feneklik meg, majd ezáltal válik hosszútávon is használhatatlanná a rákényszerített etnikai keret miatt, Milan Đorđević külön figyelmet szentel a szenttamási hétköznapi két nagy kollektív ágense zenei összhatásának. A szerző külön kiemeli a Szenttamási Rádió magyar és szerb nyelvű együttes hatástörténetét, a zenekarok angol, magyar és szerb repertoárját, az egyéni cselekvők nyelvhez és kultúrához való kötődését, valamint azt, hogy ezek a kötődések miként járultak hozzá a zenei együttműködéshez. Egy sor publikált kutatással ellentétben, ez a kiadvány azért lesz időtálló, mert a multikulturális anyagot nem csorbítja el a társadalom- és humán tudományokban is egyre inkább elterjedő mono-etnikus megfelelési kényszerrel. A rádiós műsorvezetőknél például fontosnak tartja megemlíteni, hogy magyar és szerb nyelven is aktívak voltak. Több zenész egyéni életrajzában kiemeli a magyar vagy szerb népzenei kötődéseket. Emellett több helyütt is megemlíti, hogy egyes zenekarok ugyanolyan sikerrel játszották a Bijelo Dugme, a YU Grupa vagy az Indeksi, mint az Illés, Metró vagy Omega számait.

A monográfia kiemelkedő érdemei közé tartozik az, az interszekcionalitás, amellyel megközelíti a vizsgált kérdéskört, és amely által fókuszba helyezi azokat a halmazokat, amelyek metsződésben a vizsgált jelenség áll. Ebben az esetben nem a különböző tudományterületekben gyökerező kutatási módszereket kell érteni, hanem magának a vizsgált jelenségnek a különféle diszciplínák felé ágazó elméleti keret összesíttett, párhuzamos, szintézisszerű használatát. A könnyűzene kötetben vizsgált műfajának körülírása holisztikus értelemben kell, hogy tartalmazza a településtörténet, a zeneelmélet, a zenetörténet, az ellen-kultúrák története, a nemzedéki emlékezet, a politikatörténet és még megannyi más tudományos aspektus helyi lecsapódását. Magának a jelenségnek a sokoldalúsága, többszörösen is összetett volta viszont egy olyan elemzési keretet eredményezett, amely az egész könyvre sikeresen ráfeszül. A kötet emellett jól ötvözi a tárgy elemzéséhez szükséges megközelítés mikro- és makro-szintjét. Milan Đorđević jól össze tudta kötni a világméretű és regionális társadalmi változások, a nagy horderejű intézmények, valamint a hosszabb folyamatok szintjét a személyes szerepvállalás, és egyéni cselekvési vektorok szintjével. A mikro és makro folyamatok szintézise viszont nem csak abban nyilvánul meg, hogy a „*mi?*” és a „*hogyan?*” típusú, lényegileg deskriptív válaszokat eredményező kérdéseket tesz fel, hanem az egyéni ágensekre irányuló „*ki?*” kérdéseket is, amelyeket sikere-

sen beágyaz a korabeli kultúrpolitikai erővonalakba és folyamatokra. Amennyiben a kutatás több mint másfél évtizedre terjedne ki, akkor ez a szál nagy valószínűséggel még jobban kidomborodna. Fontos viszont, hogy már egy ilyen rövid időszakra vonatkoztatva is jelentős szerzői döntésként jelenik meg, hiszen pontosan ezáltal lesznek használhatóvá a kutatás eredményei a település, a helyi társadalmi, kulturális, politikai elit vagy a rádió történetét illetőleg is. A kötet egészét tekintve pedig, ezek olyan részeredmények, amelyek más tudományterületen is felettebb használhatóak.

A kötet gerincét a helyi zenekarok történeti áttekintése képezi. A tárgyalt időszakban, kronológiai felbontásban négy együttesről esik így szó. Ezek a *VIS Sateliti*, *VIS Kadilak*, *VIS Pet minuta do sutra* és a *VIS Demonstranti*, az utolsó esetében különös tekintettel Bezzeg Lászlóra. Az interjúk jelentősége ebben a részben mutatkozik meg leginkább. A megdöbbentő mennyiségű adat többek között azért is fontos, mert nem csak a helyi zenetörténet szempontjából játszik fontos szerepet. A zenekarok kapcsán kitér a tagok személyes életrajzára, majd arra is, hogy mivel foglalkoztak miután a csapat feloszlott, vagy zenei karrierjük véget ért. Kijelöli azokat a helyszíneket ahol felléptek vagy felléphettek volna, de sokszor kiemeli az épület vagy intézmény eredeti rendeltetését is. A leírások külön foglalkoznak azzal is, hogy honnan szereztek be a hangszereket, technikai felszerelést és hanghordozókat, illetve, hogy milyen kapcsolatokkal rendelkeztek Újvidéken, Belgrádban vagy az NSZK-ban. Sokszor részletes adatokkal szolgál a repertoárra vonatkozóan, és néha még az is szóba kerül, hogy miként jegyezték le a dalokat, hogyan válogatták őket be, vagy mi miatt játszották pont azokat és másokat nem.

A leírtak fényében a könyvnek remélhetőleg lesz folytatása. Egy jól felvázolt és következetesen betartott kutatómódszertan, egy jól körülhatárolt és izgalmas téma, valamint egy ennek megfelelő nyelven megírt kezdeti időszak után teljesen indokolt lenne egy, a nyolcvanas éveket feldolgozó és az ország széttagolódásáig, majd a kilencvenes éveken túl is terjedő második, illetve harmadik kötet megírása. Egy ilyen jellegű, sorozatban megjelenő monografikus kiadvány sok tekintetben hozzájárulna a helytörténeti kutatásokhoz, emellett értékes forrásul szolgálhatna a közép-kelet európai, poszt-jugoszláv vagy egyáltalán a valamikori szocialista országokra gyakorolt nyugati hatás társadalomtörténeti kérdésfelvetéseihez is.